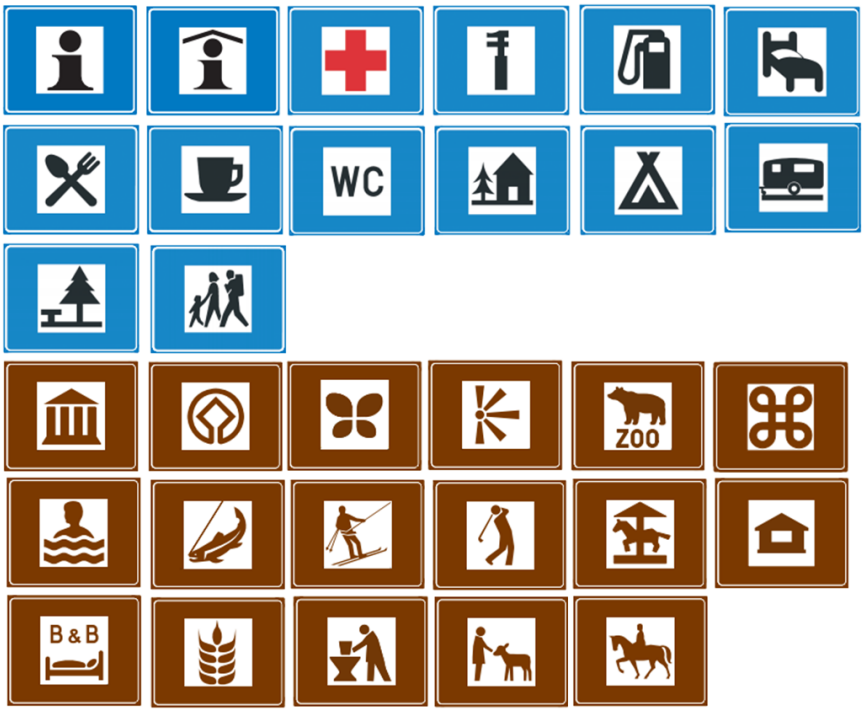
HÄMEENLINNAN PALVELUKOHTEIDEN OPASTUSSUUNNITELMA

TYÖNUMERO: E27485.00

HÄMEENLINNAN KAUPUNKI

PALVELUKOHTEIDEN OPASTUSSUUNITELMA

5.11.2015

SWECO YMPÄRISTÖ OY

SWECO

Muutoslista

	5.11.2015	Susanna Harvio	Susanna Harvio	Anna Jokiranta	VALMIS
	28.10.2015	Susanna Harvio	Susanna Harvio	Anna Jokiranta	LUONNOS
MUUTOS	PÄIVÄYS	HYVÄKSYNYT	TARKASTANUT	LAATINUT	HUOMAUTUS

Alkusanat

Liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella palvelukohteiden opastamisessa otettiin käyttöön uusia opastusmerkkejä – ja tunnuksia vuonna 2007, kun Tiehallinnon (nyk. Liikennevirasto) Palvelukohteiden viitoitus -ohje uusittiin. Ohjeen uusimisen myötä palvelukohteiden opastussuunnitelmia on alettu laatia järjestelmällisesti niin maakunta-, seutu- kuin paikallistasollakin.

Pirkanmaalle, Päijät-Hämeeseen ja Kanta-Hämeeseen laadittiin yhteinen maakunnallinen Palvelukohteiden opastussuunnitelma vuonna 2009 (Tiehallinto), jossa kartoitettiin alueiden merkittävimpiä nähtävyyksiä, aktiviteetteja, matkailukohteita ja leirintäalueita yhteistyössä eri tahojen kanssa. Maakunnallisessa opastussuunnitelmassa todettiin, että Kanta-Hämeessä on useita nykyisin nähtävyytenä viitoitettuja kohteita, jotka eivät kuitenkaan enää täytä voimassa olevia viitoituskriteerejä. Lisäksi todettiin, että maakunnassa on myös paljon viitoituskriteerit täyttäviä kohteita, joita ei kuitenkaan nykyisellään ole viitoitettu maanteiden varsilta.

Hämeenlinnan palvelukohteiden opastussuunnitelman avulla pyritään parantamaan alueen palvelukohteiden viitoituksen laatua ja yhdenmukaisuutta. Opastussuunnitelma toimii lähtökohtana lupapäätöksiä tehtäessä. Suunnitelma perustuu työn laatimisen aikaiseen tilanteeseen, ja siihen tulee jatkossa muutoksia, kun palvelukohteita poistuu, syntyy uusia kohteita ja kohteiden palvelutarjonta muuttuu. Opastussuunnitelmaa tarkistetaan ja päivitetään jatkossa säännöllisesti.

Opastussuunnitelma on laadittu Hämeenlinnan kaupungin toimesta koko kaupungin alueelle yhteistyössä Pirkanmaan ELY-keskuksen, Uudenmaan ELY-keskuksen, Linnan Kehitys Oy:n ja Hämeenlinnan matkailuneuvonnan kanssa. Ohjausryhmässä olivat mukana seuraavat henkilöt:

Antti Pirttijoki	Pirkanmaan ELY-keskus
Pekka Hiekkala	Uudenmaan ELY-keskus
Mervi Käki	Linnan Kehitys Oy
Jonna Piiroinen	Linnan Kehitys Oy
Mari Ampuja-Valaja	Hämeenlinnan matkailuneuvonta
Päivi Saloranta (pj)	Hämeenlinnan kaupunki
Minna Aakkula	Hämeenlinnan kaupunki
Kimmo Männistö	Hämeenlinnan kaupunki (29.9.2015 saakka)

Konsulttina työssä toimi Sweco Ympäristö Oy, ja hankkeesta vastasivat Susanna Harvio ja Anna Jokiranta. Työn yhteydessä järjestettiin keväällä ja syksyllä 2015 yleisötilaisuudet, joissa alueen yrittäjillä oli mahdollisuus osallistua suunnitelman laatimiseen kommentoimalla suunnitelmaluonnoksia ja tekemällä ehdotuksia kohteiden opastamiseksi.

Palvelukohteiden nykyisen viitoituksen inventoinnin toteutti Hämeenlinnan ammattikorkeakoulun Työelämä lähipalvelut ja inventointityön vastuuhenkilönä toimi Jukka Raitanen.

Sisältö

1 LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET 5
1.1 Tieliikenteen opastusjärjestelmä 5
1.2 Palvelukohteiden opastusperiaatteet 6
1.3 Palvelukohteiden opastusmerkit ja -tunnukset 6
1.4 Palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma – Pirkanmaa, Päijät-Häme ja Kanta-Häme 9
1.5 Hämeenlinnan kaupungin opastussuunnitelma 2010 10
1.6 Tavoitteet 11
2 SUUNNITTELUALUE 12
2.1 Yleistä alueesta 12
2.2 Alueen tie- ja katuverkko 13
3 NYKYTILANNE 14
3.1 Palvelukohteiden inventointi 14
3.2 Viitoituksen inventointi 14
3.3 Opastuspaikat 17
4 SUUNNITELMA 17
4.1 Viitoitusperiaatteet 17
4.1.1 Kanta-Hämeenlinnan ruutukaava-alue 18
4.1.2 Kanta-Hämeenlinnan muu taajama-alue 18
4.1.3 Muut taajamat (Hauho, Kalvola, Lammi, Renko, Tuulos) 19
4.1.4 Taajaman ulkopuolinen seutu 19
4.2 Opastuspaikat 19
4.3 Palvelukohteet 20
4.3.1 Aulanko 20
5 OPASTUKSEN TOTEUTTAMINEN 22
5.1 Lupaprosessi ja lupaehdot 22
6 OPASTUSSUUNNITELMAN PÄIVITTÄMINEN 22
7 MUUT JATKOTOIMENPITEET 23
8 LÄHTEET 24
9 LIITTEET 25

1 LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET

1.1 Tieliikenteen opastusjärjestelmä

Tieliikenteen opastusjärjestelmä kuvataan kolmiportaisena järjestelmänä, jossa eri tasoilla on oma tarkoituksensa (Palvelukohteiden viitoitus, TIEH 2000021-07).

Ensimmäisellä tasolla tienkäyttäjä löytää haluamaansa paikkaan tiekartan ja tieverkon viitoituksen avulla. Tieverkolla suunnistetaan tunnistamalla ja seuraamalla tiekartalla esiintyviä tienumeroita ja maantieteellisiä erisnimiä.

Toisella tasolla tienkäyttäjä suunnistaa *opastuspaikkaan*, josta saa tarkempaa tietoa alueen palveluista ja määränpäänä olevan kohteen sijainnista. Opastuspaikalla tulee olla vähintään ulko- tai sisätiloihin sijoitettu opastuskartta. Opastuspaikan informaation avulla tienkäyttäjä löytää sille tielle tai kadulle, josta lopulliseen määränpäähän käännytään.

Kolmannella tasolla tienkäyttäjä suunnistaa perille kohteeseen lähiviitoituksen avulla. Lähiviitoitus muodostuu osoitejärjestelmää tukevista tien- ja kadunnimikilvistä, lähi- paikallis- ja erityiskohteita osoittavista tienviitoista sekä näitä täydentävistä palvelukohteen opastusmerkeistä ja osoiteviitoista.

Kuva 1. Kolmitasoinen opastusjärjestelmä (Palvelukohteiden viitoitus, TIEH 2000021-07)

Palvelukohteiden viitoitus on tässä järjestelmässä kolmannella tasolla olevaa lähiviitoitusta.

1.2 Palvelukohteiden opastusperiaatteet

Liikenne- ja viestintäministeriön asetuksella otettiin vuonna 2007 käyttöön uusia palvelukohteiden opastusmerkkejä – ja tunnuksia sekä laajennettiin ruskean värin käyttöä opastusmerkeissä. Näiden uusien opastusmerkkien ja – tunnusten myötä päivitettiin myös palvelukohteiden viitoituksen suunnitteluohjetta (TIEH 2000021-07). Suunnitteluohjeessa muutoksia tuli muun muassa kohteiden viitoituskriteereihin, opastusetäisyyksiin sekä opastusmerkkien väreihin ja ulkoasuun. Viitoitusohjeeseen on määritetty palvelukohteiden viitoitusperiaatteet ja opastustavat, joiden avulla voidaan valita opastamisessa käytettävien merkkien sisältö ja muoto.

Maanteiden osalta palvelukohteiden opasteiden opastusluvat käsitellään keskitetysti Pirkanmaan Ely-keskuksessa Tampereella. Keskitetyllä toiminnalla tavoitellaan valtakunnallisesti yhtenäistä opastusjärjestelmää, jossa lupapäätöksiä tehdään samoin periaattein samantyyppisillä alueilla ja olosuhteissa, ja yrittäjien kohtelu on tasapuolista.

Katuverkolla opastelupapäätöksistä vastaa ao. kunta, ja yksityistieverkkoa koskevat opastelupapäätökset tekee yksityistiekunta kunnan hyväksynnällä. Mikäli palvelukohteen opastus alkaa maantieverkolta, tulee sen jatkua yhtenäisenä katu- ja yksityistieverkolla kohteeseen saakka. Opastuksen jatkuvuuteen ei siis vaikuta se, kulkee viitoitettava reitti maantiellä, kadulla, yksityistiellä tai jopa näillä kaikilla.

1.3 Palvelukohteiden opastusmerkit ja -tunnukset

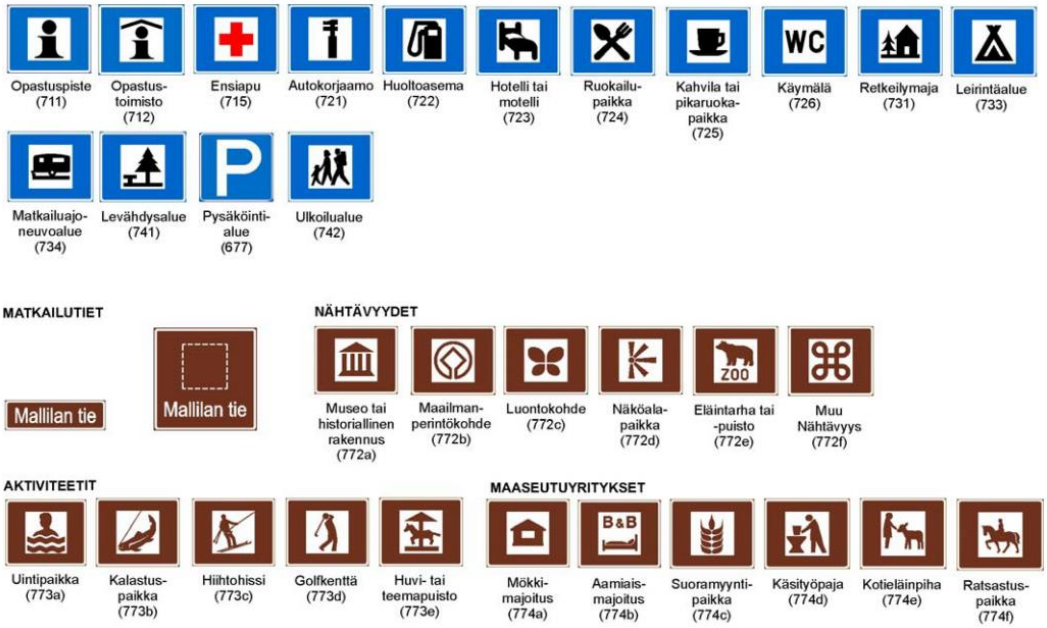
Tienkäyttäjille osoitettujen palvelukohteiden opastamisessa käytetään tieliikenneasetuksen mukaisia palvelukohteen A- ja B -tyypin opastustauluja, palvelukohteen erkanemisviittaa, palvelukohteen osoiteviittaa, palvelukohteen osoiteviitan ennakkomerkkiä ja matkailutiemerkkiä. Palvelukohteita voidaan näiden lisäksi osoittaa tilapäisillä merkeillä yleisötilaisuuksien ja tilapäisten myyntipaikkojen yhteydessä.

Kuva 2. Palvelukohteiden viitoituksessa käytettäviä merkkejä (Lähde: Palvelukohteiden viitoitus, TIEH 2000021-07)

Palvelukohteen opastustaulut sekä palvelukohteen erkanemisviitat ovat pohjaväriltään joko sinisiä tai ruskeita. Merkkien pohjavärin määrittää opastettavan kohteen päätoiminto. Palvelukohteen osoiteviitta, palvelukohteen osoiteviitan ennakkomerkki sekä matkailutietä osoittava merkki ovat pohjaväriltään aina ruskeita.

Kaikki palvelukohteen opastusmerkeissä käytettävät tunnukset ovat tieliikenneasetuksen mukaisia. Sinipohjaiset tunnukset (711–742) osoittavat kaikille tienkäyttäjille tarkoitettuja palveluja ja ruskeapohjaisilla (772a−774f) tunnuksilla osoitetaan pääasiassa palveluja, jotka on suunnattu vapaa-ajan matkailijoille. Vapaa-ajan matkailua osoittavat tunnukset on jaettu neljään pääryhmään: matkailutiet, nähtävyydet, aktiviteetit ja maaseutuyritykset. Matkailutien viitoituksessa voidaan käyttää yksilöllistä tunnusta tiehen liittyvien palvelujen osoittamisessa.

Kuva 3. Palvelukohteita osoittavat tunnukset (Palvelukohteiden viitoitus, TIEH 2000021-07)

Palvelukohteiden viitoitus -ohjeessa eri kohteille on määritetty viitoituskriteerit, jotka täytettyään kohde voidaan opastaa näillä tieliikenneasetuksen mukaisilla palvelukohteen opastusmerkeillä ja tunnuksilla. Mikäli palvelukohteelle ei ole määritetty toiminnan mukaista tunnusta, voidaan kohde joissain tapauksissa osoittaa tunnuksettomalla palvelukohteen osoiteviitalla ja tarvittaessa palvelukohteen osoiteviitan ennakkomerkillä.

Tiettyjen palvelukohteita osoittavien tunnusten käyttämisestä suosituksen antaa yleensä virallinen suosituksenantajataho. Nämä suosituksenantajatahot on esitetty kuvassa 4.

Suosituksenantaja	Kohde	
Museovirasto		Merkittävä museo, historiallinen rakennus tai rakennushistoriallinen kohde. Merkittävä historiallinen nähtävyys.
Alueellinen taidetoimikunta		Merkittävä taiteellinen nähtävyys.
Alueen ympäristökeskus		Merkittävä luonnonnähtävyys tai arvokas luontokohde.
Metsähallitus		Kansallispuisto, luontokeskus tai merkittävä luonnonsuojelualue.
Suomen Matkailuorganisaatioiden yhdistys SUOMA ry		Kansainvälisen vihreävalkoisen i-tunnuksen käyttöoikeuden saanut toimisto.
Suomen Leirintäalueyhdistys ry		Leirintäalueet ja matkailuajoneuvoalueet (epäselvissä tilanteissa)
Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry		Hotellit ja motellit (epäselvissä tilanteissa)
Suomen Retkeilymajajärjestö		Retkeilymajat eli hostellit (epäselvissä tilanteissa)
Suomen Golfliitto		Golfkentät (epäselvissä tilanteissa)
Suomen ratsastajainliitto ry		Ratsastuspaikat (epäselvissä tilanteissa)
Suomen vapaa-ajankalastajien Keskusjärjestö		Virkistyskalastuspaikat (epäselvissä tilanteissa)

Kuva 4. Viitoituskelpoisuutta suosittelevat viralliset tahot (Palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma. Pirkanmaa, Päijät-Häme, Kanta-Häme TIEH 1000167)

Monelle liikenteellisesti tai matkailullisesti merkittävälle kohteelle ei löydy tieliikennemerkkiasetuksen mukaista palvelukohteen tunnusta. Tällaisia tyypillisiä kunnan palveluita ja muita kohteita, joita ei opasteta palvelukohteen opastusmerkeillä ja tunnuksilla ovat muun muassa

- apteekit
- hautausmaat
- harrasteampumaradat
- kauppakeskukset
- kirjastot
- kirkot
- kokous- ja kongressikeskukset
- kunnanvirastot
- leirikeskukset
- moottoriradat
- raviradat
- seurakuntatalot
- tanssipaikat
- teatterit
- teollisuus- ja yritysalueet
- terveyskeskukset
- urheilupaikat ja – hallit
- venesatamat ja veneenlaskupaikat.

Nämä kohteet voidaan tarvittaessa opastaa valkopohjaisilla paikalliskohteen viitoilla tai mustapohjaisilla osoiteviitoilla. Kohteiden opastamista ei käsitellä tämän suunnitelman yhteydessä.

1.4 Palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma – Pirkanmaa, Päijät-Häme ja Kanta-Häme

Maakunnallisen opastusstrategian tavoitteena on muun muassa parantaa palvelukohteiden viitoituksen laatua, yhdenmukaistaa opastuskäytäntöjä sekä lisätä sidosryhmien, kuten kuntien ja viitoituskelpoisuutta suosittelevien tahojen tietoa palvelukohteiden opastuksesta ja siihen liittyvistä käytännöistä.

Palvelukohteiden maakunnallisessa opastussuunnitelmassa (TIEH 1000167, 2009) kartoitettiin Kanta-Hämeen merkittävimpiä nähtävyyksiä, aktiviteetteja, matkailukohteita ja leirintäalueita yhteistyössä viitoituskelpoisuutta suosittelevien tahojen kanssa (ks. Kuva 4). Seuraavat kohteet todettiin suunnitelman yhteydessä maakunnallisesti merkittäviksi palvelukohteiksi, jotka voidaan opastaa tieliikenneasetuksen mukaisilla palvelukohteen opastusmerkeillä ja tunnuksilla:

- Alvettulan silta (muu nähtävyys)
- Aulangon luonnonsuojelualue (luontokohde)
- Evokeskus (luontokohde)
- Evon retkeilyalue (luontokohde)
- Hauhon kirkonkylä (muu nähtävyys)
- Hämeen Härkätie (museotie)
- Hämeen linna (museo tai historiallinen rakennus)
- Iittalan Lasimuseo (museo tai historiallinen rakennus)
- Muulinjärvi (luontokohde)
- Pirttikosken lintutorni (näköalapaikka)
- Suomen Tykistömuseo, nyk. Museo Militaria (museo tai historiallinen rakennus)
- Sähkömuseo Elektra (museo tai historiallinen rakennus)
- Vanajanlinna (museo tai historiallinen rakennus).

Maakunnallisen opastussuunnitelman julkaisemisen jälkeen kohteiden toimintaan tai viitoitussuositukseen on kuitenkin tullut seuraavia muutoksia:

- Sähkömuseo Elektran toiminta on päättynyt.
- Vanajanlinna; Museoviraston lausunnon mukaan ainoastaan nähtävyyskohteena viitoittamista ei puolleta, vaan Vanajanlinna tulisi viitoittaa toiminnan mukaisilla tunnuksilla. Museo tai historiallinen rakennus -tunnus yhdistettynä Vanajanlinna nimeen antaa väärän kuvan kohteesta, koska se ei ole yleisölle avoin museokohde. Palvelukohteiden viitoitusohjeen (TIEH 2000021–07) mukaan taas Muu nähtävyys (772f) tunnuksella ei opasteta rakennuksia, joka Vanajanlinna on nähtä-

vyysmielessä. Näin olleen Vanajanlinna opastetaan jatkossa toiminnan mukaisilla tunnuksilla.

- Hauhon kirkonkylä; Hauhon suunta -ryhmä on kokouksessaan todennut, että Hauhon kirkonkylä ja sen keskusta ei kokonaisuudessaan ole kulttuurihistoriallisesti arvokas ympäristökokonaisuus, Hauhon Wanha raitti sen sijaan on.

Muiden (kaupunki, Kehittämiskeskus Häme Oy -nyk. Linnan Kehitys Oy, Hämeen liitto) kuin virallisten tahojen suosittelemia viitoituskelpoisia kohteita suunnitelmassa olivat:

- Hämeenlinnan kaupungin historiallinen museo
- Hämeenlinnan kansallinen kaupunkipuisto
- Sibeliuksen syntymäkoti
- Palanderin talo
- Suomen kasarmit
- Vanajan Vanha-Pappila
- Hovinkartanon taidekeskus
- Hauhon Wanha raitti.

Näiden kohteiden viitoituskelpoisuus tarkistettiin tämän suunnitelman yhteydessä yhteistyössä ohjausryhmän ja palveluntarjoajien kanssa. Kohteiden viitoituskelpoisuutta on käsitelty liitteissä 1 ja 2.

1.5 Hämeenlinnan kaupungin opastussuunnitelma 2010

Hämeenlinnan kaupungin opastus- ja viitoituskartoitus toteutettiin vuonna 2009, kun vuoden alussa toteutuneen kuntaliitoksen myötä tuli tarve päivittää alueen opastuspisteiden kuntoa ja ajantasaisuutta. Kartoituksen tarkoituksena oli lisäksi saada yhtenäistä tietoa alueen opastuksen ja viitoituksen nykytilasta.

Kartoituksen pohjalta laadittiin Hämeenlinnan opastussuunnitelma 2010, jossa on kuvattuna opastuksen kohdekohtaiset kehitysehdotukset ja jatkotoimenpiteet sekä viitoituksen vastuunjako ja toimintaohjeet. Opastussuunnitelman yhteydessä linjattiin, että palvelukohteiden opastuslupia varten tarvitaan lupamenettely ohjeineen, tietokanta lupien hallintaan sekä on muodostettava Hämeenlinnan paikalliset viitoituskriteerit.

Kartoituksesta ja opastussuunnitelmasta ei laadittu vuonna 2009 paikkatietopohjaista aineistoa, joka on tämän työn merkittävän tulos. Opastussuunnitelma vuodelta 2010 toimii osittain myös tämän työn pohjana.

1.6 Tavoitteet

Työn keskeinen tavoite on saada ajantasaista tietoa alueen nykyisestä palvelukohteiden opastuksesta ja luoda paikkatietopohjainen aineisto Hämeenlinnan kaupungille, jota kaupunki voi hyödyntää muun muassa lupakäsittelyn yhteydessä. Opastussuunnitelmalla pyritään edistämään yhtenäistä opastusjärjestelmää, ja sillä luodaan hyvät toimintaedellytykset Hämeenlinnan kaupungin opastelupakäsittelijälle. Opastussuunnitelma on tärkeä taustatyökalu opastelupakäsittelyssä ja se toimii päätöksenteon tukena. Opastussuunnitelman avulla luodaan sujuva ja valtakunnallisesti yhdenmukainen opastelupien käsittelyprosessi.

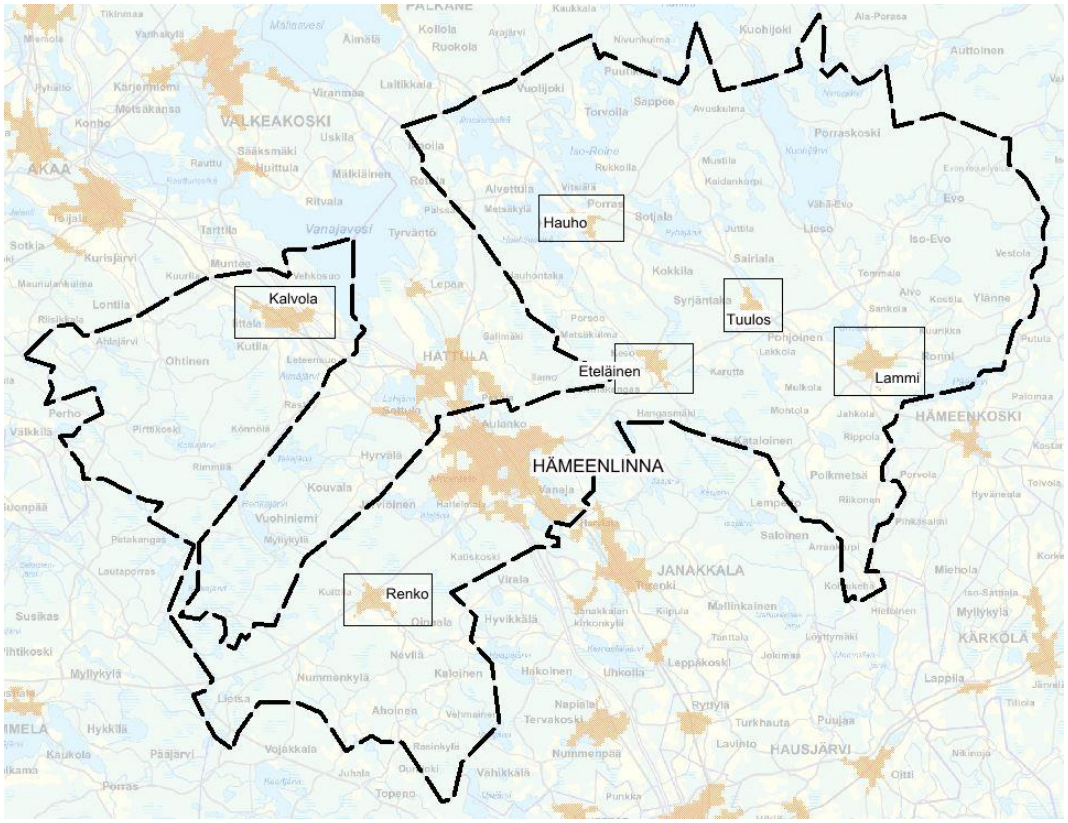
Lisäksi suunnitelman avulla pyritään toteuttamaan muun muassa seuraavia yleisiä palvelukohteiden opastuksen tavoitteita:

- Kaikki viitoitettavat kohteet ovat hyvätasoisia ja viitoituskriteerit täyttäviä, ja kohteiden laatu vastaa viitoituksen perusteella saatua mielikuvaa.
- Viitoitusratkaisuissa liikenneturvallisuus on yksi tärkeimmistä tekijöistä. Liian suuri opasteiden määrä ei saa heikentää autoilijan mahdollisuuksia toimia turvallisesti, ja toisaalta opastuksen puute tai merkkien väärä sijoittelu ei saa aiheuttaa yllättäviä päätöksentekotilanteita.
- Yrittäjiä kohdellaan tasapuolisesti.
- Opastuksella pyritään vähentämään mainostamistarvetta.

2 SUUNNITTELUALUE

2.1 Yleistä alueesta

Hämeenlinna on Kanta-Hämeen kuntakeskus ja Suomen vanhin sisämaakaupunki. Kuntaliitoksen (2009) jälkeen myös Hauho, Kalvola, Lammi, Renko ja Tuulos ovat osa Hämeenlinnaa. Liitoksen myötä Hämeenlinnan maa-alue on kasvanut 10-kertaiseksi, ja asukasluku on nykyään lähes 68 000. Hämeenlinnalla on 14 naapurikuntaa: Akaa, Asikkala, Hattula, Hausjärvi, Hämeenkoski, Janakkala, Loppi, Padasjoki, Pälkäne, Tammela, Urjala ja Valkeakoski. Hämeenlinnasta on matkaa Helsinkiin 98 km, Tampereelle 75 km, Turkuun 142 km ja Lahteen 73 km. Hämeenlinnan aluerakenne on esitetty kuvassa 5.

Kuva 5. Hämeenlinnan aluerakenne (taustakartta: MML 2015)

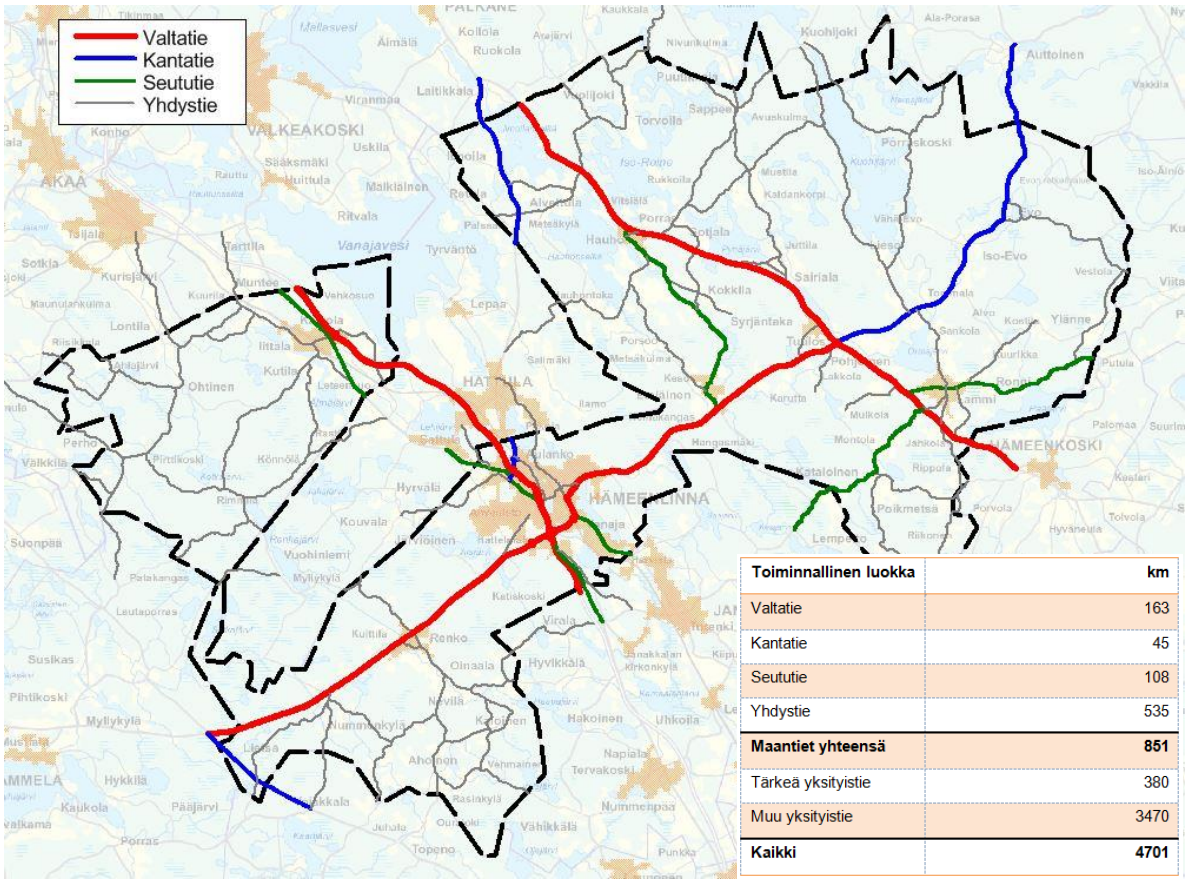
Kanta-Hämeenlinnan alue ja Kalvola sijaitsevat Valtatien 3 varrella, Renko ja Eteläinen Valtatien 10 varrella, ja Hauhon, Tuuloksen ja Lammin ohitse kulkee Valtatie 12. Alueen maantieverkko on esitetty tarkemmin kuvassa 6.

2.2 Alueen tie- ja katuverkko

Suunnittelualueella sijaitsevia päätieyhteyksiä ovat

- Valtatie 3, valtakunnallinen pääyhteys välillä Helsinki-Tampere-Vaasa
- Valtatie 10, valtatie välillä Turku-Tuulos
- Valtatie 12, valtatie Rauma-Tampere-Lahti-Kouvola
- Kantatie 53, kantatie välillä Tuulos-Padasjoki
- Kantatie 57, kantatie välillä Hämeenlinna-Pälkäne.

Päätieverkkoa täydentävät seutu- ja yhdystiet, kunnan kadut sekä laaja yksityistieverkko. Kuvassa 6 on esitettynä Hämeenlinnan maantieverkko.

Toiminnallinen luokka	km
Valtatie	163
Kantatie	45
Seututie	108
Yhdystie	535
Maantiet yhteensä	**851**
Tärkeä yksityistie	380
Muu yksityistie	3470
Kaikki	**4701**

Kuva 6. Hämeenlinnan maantieverkko (aineistot: MML 2015, Digiroad 2015)

Hämeenlinnan tieverkko on kokonaisuudessaan noin 4700 km pitkä.

3 NYKYTILANNE

3.1 Palvelukohteiden inventointi

Osana suunnitelman laatimista kaikki Hämeenlinnan potentiaalisesti viitoitettavat kohteet inventoitiin internetin, muun muassa VisitHämeenlinna -sivuston, avulla. Kohteet käytiin yksitellen läpi, ja niiden viitoituskelpoisuutta selvitettiin yhteistyössä Hämeenlinnan matkailuneuvonnan ja Linnan Kehitys Oy:n kanssa.

Inventointityön perusteella Hämeenlinnassa on nykytilanteessa, vuonna 2015, 117 viitoituskelpoista palvelukohdetta (liite 1), jotka voidaan opastaa tieliikenneasetuksen mukaisilla palvelukohteen opastusmerkeillä ja tunnuksilla.

Inventointityön tuloksena listattiin myös kohteet, jotka eivät nykytilanteessa täytä ohjeen mukaisia viitoituskriteereitä. Näitä kohteita oli kaikkiaan 83 kpl (liite 2).

3.2 Viitoituksen inventointi

Hämeenlinnan kaupunki tilasi Hämeen ammattikorkeakoulun Työelämän lähipalveluilta palvelukohteiden viitoituksen inventoinnin, joka toteutettiin maastossa kesä-elokuussa 2015. Maastokäyntien yhteydessä kuvattiin kaikki, tiedetyt ja vastaan tulleet, teillä ja kaduilla olevat palvelukohteiden opasteet ja opastustaulut. Kuvattuja opasteita oli yhteensä 401 kpl ja opastustauluja 17 kpl. Maanteillä opasteita oli 236 kpl, kaduilla 114 kpl ja yksityisteillä 51 kpl. Kaduilla sijaitsevista opasteista 40 on kaupungin vastuulla ja loput ovat yksityisten tahojen omistuksessa.

Inventoinnissa hyödynnettiin paikkatiedot tallentavaa kameraa. Inventointiaineistosta luotiin paikkatietokanta, jota Hämeenlinnan kaupunki voi hyödyntää mm. opastelupahakemusten käsittelyssä. Aineistosta luotiin lisäksi taulukko, joka sisältää linkit kuvatietoihin ja opasteiden koordinaatit. Näin ollen aineisto on helposti käsiteltävissä ja päivitettävissä.

Opasteiden kuntoa arvioitiin Tiehallinnon Liikennemerkkien kuntoluokitus-ohjeen mukaisesti. Opasteiden kunto jakautuu eri luokkiin taulukon 1 mukaisesti.

Taulukko 1. Kuvattujen opasteiden jakautuminen eri kuntoluokkiin

	Opasteen sijainti			
Kuntoluokka	Maantie	Katu	Yksityistie	Yhteensä
5 erittäin hyvä	142	64	27	233
4 hyvä	33	27	8	68
3 tyydyttävä	18	12	8	38
2 välttävä	32	11	8	51
1 huono	11	-	-	11
Yhteensä	236	114	51	401

Suurin osa maastossa inventoiduista opasteista on erittäin hyvässä tai hyvässä kunnossa. Hämeen Härkätien opastus on kokonaisuudessaan huomattavan heikkotasoinen, vaikka kohde on maakunnallisesti merkittävä museotie: yli puolet (65 %) kuvatuista opas-

teista on välttävässä tai huonossa kunnossa ja loput pääosin kuntoisuusluokassa 3 tai 4. Kuvissa 7, 8 ja 9 on esimerkkejä hyväkuntoisista ja uuden ohjeen mukaisista palvelukohteiden opastusmerkeistä ja kuvissa 10–13 huonokuntoisista ja/tai vanhentuneista merkeistä, jotka eivät ole uuden ohjeen mukaisia.

Kuva 7. Golf Eversti

Kuva 9. Hauhon Keskiaikainen kivikirkko

Kuva 8. Lautsian lomakeskus

Kuva 10. Huonokuntoinen Alvettulan silta – opaste, joka ei ole uuden ohjeen mukainen.

Kuva 11. Hämeen Härkätien huonokuntoinen opaste.

Kuva 12. Huonokuntoinen Museotien (Hämeen Härkätie) opaste, joka ei ole uuden ohjeen mukainen.

Kuva 13. Tupamökkien opaste, joka ei ole uuden ohjeen mukainen.

3.3 Opastuspaikat

Hämeenlinnassa oli työn alkaessa 16 opastuspistettä, joista seitsemän (7) todettiin olevan yksityishenkilön omistuksessa. Opastuspisteiden infotaulut olivat pääasiassa erittäin huonossa kunnossa ja niissä oleva tieto oli vanhentunutta. Hämeenlinnan kaupungin omistuksessa olevat taulut (9 kpl) päätettiin poistaa työn aikana. Tilaajan edustaja oli työn aikana yhteydessä yksityisomistuksessa olevien taulujen haltijaan ja haltija oli aikeissa uusia taulut syksyn aikana. Kaupungin mukaan yksityissomisteiset opastustaulut toimivat Hämeenlinnan kaupungin omien opastuspisteiden tukena, mikäli ne pidetään ajan tasalla. Myös yksityissomisteiset taulut voidaan tarvittaessa opastaa Palvelukohteiden viitoitus –ohjetta noudattaen (TIEH2000021-07).

Jatkossa Hämeenlinnan kaupunki suosittelee viittä (5) opastuspaikkaa, joihin tehdään uudet taulut ja sisällöt. Näitä viittä opastuspaikkaa käsitellään tarkemmin luvussa 4.2. Opastuspaikoilla voidaan mahdollisuuksien mukaan hyödyntää helposti päivitettäviä sähköisiä tauluja.

4 SUUNNITELMA

4.1 Viitoitusperiaatteet

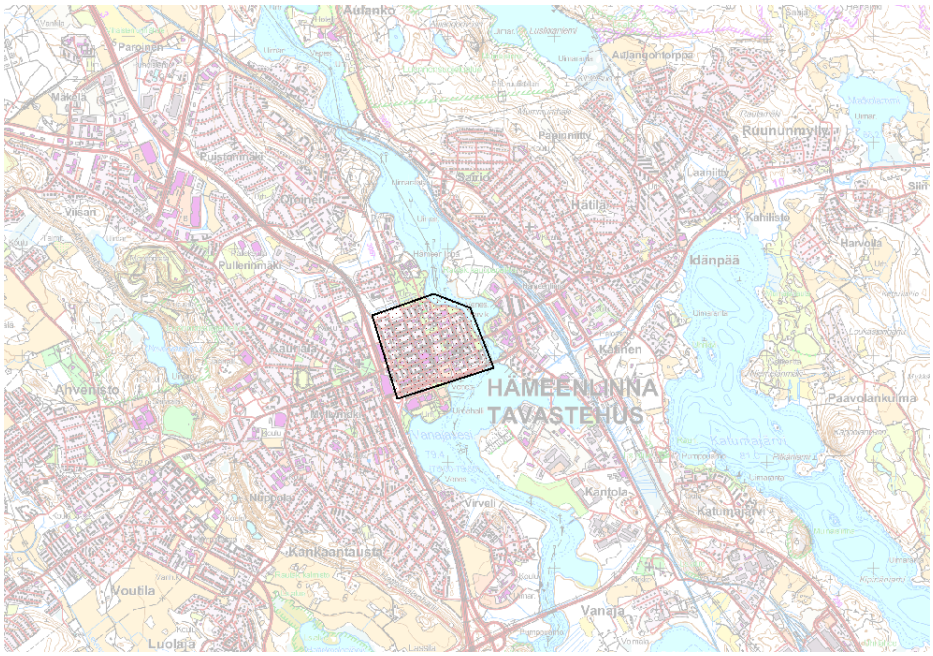
Palvelukohteiden paikalliset viitoitusperiaatteet antavat suuntaviivat opastamiselle Hämeenlinnan kaupungissa. Viitoitusperiaatteissa noudatetaan pääasiassa Palvelukohteiden viitoitus -ohjetta (TIEH 2000021-07) sekä huomioidaan Kanta-Hämeen maakunnallisen opastussuunnitelman suositukset. Viitoitusperiaatteita määritettäessä on huomioitu myös eri suunnittelualueiden ominaispiirteet, jotka ohjaavat opastamista eri alueilla.

Viitoitusperiaatteet koskevat opastamista Hämeenlinnan kaupungin katuverkolla, jolloin lupaprosessista vastaa kaupunki. Maantieverkolla viitoitus asetetaan Palvelukohteiden viitoitus –ohjeen (TIEH 2000021-07) mukaisesti ja lupaprosessista vastaa Pirkanmaan ELY-keskus. Yksityistieverkolla lupapäätökset tekee yksityistiekunta Hämeenlinnan kaupunkia kuultuaan. Mikäli palvelukohteen opastus alkaa maantieverkolta, tulee sen jatkua katu- ja yksityistieverkolla yhtenäisenä palvelukohteeseen saakka. Viitoituksen jatkuvuuteen ei siis vaikuta se, kulkeeko viitoitettava reitti maantiellä, kadulla, yksityistiellä vai jopa näillä kaikilla.

Katuverkolle asetettavat opasteet eivät saa heikentää liikenneturvallisuutta tai kaupunkikuvaa. Opasteiden sijaintia suunniteltaessa tulee huomioida liikenteelliset olosuhteet sekä kaavoitettu rakentaminen. Kohteen opastusetäisyyteen vaikuttavat mm. palvelukohteen sijainti ja luonne, laatutaso, kapasiteetti ja kävijämäärä. Tiheässä taajamarakenteessa opastaminen on rajatumpaa kuin harvassa taajamassa tai taajama-alueiden ulkopuolella. Hämeenlinnan paikalliset viitoitusperiaatteet ovat raportin liitteenä 3.

4.1.1 Kanta-Hämeenlinnan ruutukaava-alue

Kanta-Hämeenlinnan ruutukaava-alue rajautuu pohjoisessa Niittykatuun, idässä Arvi Kariston katuun, etelässä Paasikiventiehen ja lännessä Kaivokatuun.

Kuva 8. Kanta-Hämeenlinnan ruutukaava-alue rajattuna kartalla (taustakartta: MML 2015).

Ruutukaava-alueella palvelukohteet opastetaan niiden runsaudesta johtuen opastuspisteiden kautta valtakunnallisen suosituksen mukaisesti (TIEH 2000021-07). Valtakunnallisesti ja maakunnallisesti tärkeät kohteet opastetaan kuitenkin tyyppikohtaisilla tunnuksilla. Muita kuin valtakunnallisesti tai maakunnallisesti tärkeitä kohteita voidaan liikenteellisen tarpeen vaatiessa opastaa lähiopastuksena kaupungin sisäisesti. Tällöin kävijämäärien osalta suosituksen viitoituskelpoisuudesta antaa Linnan Kehitys Oy yhdessä Hämeenlinnan matkailuneuvonnan kanssa.

4.1.2 Kanta-Hämeenlinnan muu taajama-alue

Kanta-Hämeenlinnan muu taajama –alueella tarkoitetaan ruutukaava-alueen ulkopuolelle rajautuvaa taajama-aluetta. Taajama-alueen tiheässä osassa palvelukohteet opastetaan kuten ruutukaava-alueella eli opastuspisteiden kautta. Taajama-alueen harvassa osassa kohteita voidaan opastaa laajemmin, kuitenkin huomioiden liikenneturvallisuus, kaavoitettu rakentaminen ja opastuksen tasapuolisuus.

Kuten ruutukaava-alueellakin, muu taajama-alueella opastetaan valtakunnallisesti ja maakunnallisesti tärkeät kohteet. Muita kohteita voidaan liikenteellisen tarpeen vaatiessa opastaa lähiopastuksena kaupungin sisäisesti. Tällöin kävijämäärien osalta suosituksen viitoituskelpoisuudesta antaa Linnan Kehitys Oy yhdessä Hämeenlinnan matkailuneuvonnan kanssa.

4.1.3 Muut taajamat (Hauho, Kalvola, Lammi, Renko, Tuulos)

Muut taajamat ovat suhteellisen pieniä alueita, joissa opastettavia kohteitakin on vähemmän. Palvelukohteita voidaan näin ollen opastaa laajemmin, mikäli taajamassa ei ole muita palvelukohdetta vastaavia palveluja ja opastus ei heikennä liikenneturvallisuutta eikä taajamakuvaa. Myös muu taajama -alueella opastetaan valtakunnallisesti ja maakunnallisesti tärkeät kohteet. Myös muita palvelukohteita voidaan liikenteellisen tarpeen vaatiessa opastaa. Tällöin kävijämäärien osalta suosituksen viitoituskelpoisuudesta antaa Linnan Kehitys yhdessä Hämeenlinnan matkailuneuvonnan kanssa.

4.1.4 Taajaman ulkopuolinen seutu

Taajaman ulkopuolisella seudulla kaikki yleiset viitoituskriteerit täyttävät kohteet voidaan opastaa Palvelukohteiden viitoitus –ohjeen (TIEH 2000021-07) mukaisesti.

4.2 Opastuspaikat

Työn ohjausryhmä suosittelee, että Hämeenlinnaan sijoitetaan jatkossa, opastustoimisto Kastellin lisäksi, viisi kaupungin ylläpitämää opastuspistettä, jotka opastetaan tieliikenneasetuksen mukaisilla tunnuksilla. Näiden viiden opastuspisteen sijaintia suunniteltiin yhteistyössä Hämeenlinnan yrittäjien kanssa. Yrittäjien suosittelemista sijainneista seuraavat paikat nousivat muita enemmän esille:

- Shell Iittala
- kauppakeskus Goodman
- kauppakeskus Tuulonen
- ABC Hauho (kylmäasema)
- Teboil Renko (kylmäasema).

Suunnitteluohjeen (TIEH 2000021-07) mukaan taajaman ulkopuoliset opastuspaikat on suositeltavaa sijoittaa alueelle johtavien pääteiden varsille, liikenteellisesti keskeisille paikoille. Näistä viidestä ehdotetusta opastuspisteestä etenkin Shell Iittala, kauppakeskus Goodman ja kauppakeskus Tuulonen sijaitsevat liikenteellisesti merkittävällä paikalla.

Koska opastuspisteissä sijaitsevan informaation tulisi olla ajantasaista, on opastuspisteiden rakenteellisten ratkaisujen hyvä olla helposti ja nopeasti päivitettävissä. Hämeenlinnan kaupunki on työn edetessä pohtinut sähköisten opastustaulujen sijoittamista opastuspisteisiin, jolloin niiden sisällön päivittäminen olisi nopeaa.

Mikäli Hämeenlinnan opastuspisteiden infotaulut tulevat jatkossa olemaan sähköisiä, on opastuspisteiden sijaintipaikat suositeltavaa suunnitella siten, että sosiaalinen paine vähentää taulujen mahdollista ilkivaltaa. Tämä tarkoittaa, että hyviä opastuspisteiden sijainteja ovat alueet, joissa liikkuu paljon ihmisiä. Näin ollen ABC Hauhon ja Teboil Rengon yhteyteen ei ole suositeltavaa sijoittaa sähköisiä opastauluja. Mahdolliset korvaavat sijainnit voisivat olla esimerkiksi Kahvila-ravintola Rantakelo Oy:n levähdysalueen (Vt 12) ja Pyyttämön Grilli-Kahvion levähdysalueen (Vt 10) yhteydessä. Lisätietoa opastuspaikkojen

sijoittamisesta, varustuksesta ja opastamisesta löytyy Palvelukohteiden viitoitus – ohjeesta (TIEH 2000021-07).

Opastuspisteiden opastusta ei suunnitella ennen kuin lopulliset päätökset niiden sijainneista sekä päätös opastuspisteiden toteutus- ja kustannusvastuista on tehty.

4.3 Palvelukohteet

Hämeenlinnan palvelukohteiden opastaminen perustuu yleisiin viitoitusperiaatteisiin (TIEH 2000021-07) ja Hämeenlinnan kaupungin paikallisiin viitoitusperiaatteisiin (liite 3). Viitoituksen suunnittelussa on huomioitu eri alueiden ominaispiirteet. Hämeenlinnan opastettavat palvelukohteet ja kohteiden viitoituksen laajuus on esitetty opastussuunnitelmakartassa (kartta 1).

4.3.1 Aulanko

Aulangon viitoitusta käsitellään tässä erikseen, koska Aulanko on kansallisesti tunnettu kulttuuri- ja vapaa-ajan viettokohde, josta löytyy useita kriteerit täyttäviä palvelukohteita. Aulangon matkailualueen viitoitus on suositeltavaa kokonaisuudessaan toteuttaa siten, että se muodostaa alueen kohdeopastuksen kanssa yhtenäisen ja kattavan opastusjärjestelmän.

Nykytilanteessa Aulanko on laajasti opastettu valkopohjaisilla paikalliskohteen viitoilla kaikilta suurimmilta Hämeenlinnan sisääntuloväyliltä alkaen, mutta palvelukohteena Aulankoa ei ole opastettu. Jatkossa nämä valkopohjaiset paikalliskohteen viitat on suositeltavaa jättää paikoilleen, koska ne opastavat pääasiassa Aulangon kaupunginosaan eivät Aulangolle palvelukohteena.

Kanta-Hämeen palvelukohteiden maakunnallisessa opastussuunnitelmassa Aulanko on listattu sekä maakunnallisesti merkittäväksi *Luontokohteeksi* että *Muuksi nähtävyydeksi*. Näin ollen Aulanko voidaan jatkossa viitoittaa palvelukohteena moottori- ja valtateiltä alkaen. Opastussuunnitelmassa Aulangon viitoitusreitit on suunniteltu kulkemaan tiheän taajamarakenteen ulkopuolella, jolloin Hämeenlinnan keskustaajaman läpikulkutarve vähenee. Viitoitusreittejä suunniteltaessa on huomioitu myös navigaattoreiden suosittelemat ensisijaiset ajoreitit kohteeseen.

Muita liikenteellisesti merkittäviä alueen kohteita ovat Rantasipi Aulanko, Aulangon Lomakylä ja Camping sekä Golf Eversti ja Golf Hugo. Nämä palvelukohteet määrittävät Aulangon opastuksessa käytettävät sivutunnukset, *luontokohde* – päätunnuksen (772c) lisäksi. Edellä mainittua pienempimuotoisia kohteita voidaan opastaa Aulangontieltä palvelukohteen osoiteviitoilla ja tarvittaessa palvelukohteen osoiteviitan ennakkomerkeillä. Seuraavassa on esitettynä suositeltava opastusjärjestelmä kohteittain:

- Aulanko opastetaan *Luontokohde* (772c) –tunnuksella
    - ruskeapohjaisilla palvelukohteen opastustauluilla
        - pohjoisesta → Vt3, Hattulantie, Pälkäneentie, Aulangontie
        - etelästä → Vt3, Turun Valtatie, Harvialantie, Aulangontie

- idästä → Vt10, Viipurintie, Aulangontie
- Aulangontiellä lähiopastuksena nimellä ”*Puistometsä*”, sivutunnuksena *Ulkoilualue* (742), *Näkötorni* (772d) ja *Kahvila* (725).

- Rantasipi Aulanko opastetaan *Hotelli tai motelli* (723) ja *Uintipaikka* (773a) -tunnusten yhdistelmänä
  - Aulanko -*luontokohde* ruskeapohjaisten palvelukohteen opastustaulujen yhteydessä sivutunnuksella *Hotelli tai motelli* (723) Aulangontieltä alkaen
  - lähiopastuksena sinipohjaisella palvelukohteen opastustaululla omassa pystytystelineessä tunnuksilla *Hotelli tai motelli* (723) ja *Uintipaikka* (773a)
- Aulanko Lomakylä ja Camping opastetaan *Leirintäalue* (733), *Matkailuajoneuvoalue* (734 ja *Mökkimajoitus* (774a) -tunnuksilla
  - valkopohjaisten Aulanko -paikalliskohteen viittojen yhteydessä tunnuksella *Leirintäalue* (733) ja *Matkailuajoneuvoalue* (734)
  - ruskeapohjaisten Aulanko -*Luontokohde* palvelukohteen opastustaulujen yhteydessä sivutunnuksella *Leirintäalue* (733) Aulangontieltä alkaen
  - lähiopastuksena ruskeapohjaisilla palvelukohteen opastustauluilla omassa pystytystelineessä tunnuksilla *Leirintäalue* (733), *Matkailuajoneuvoalue* (724) ja *Mökkimajoitus* (774a)
- Golf Eversti ja Golf Hugo opastetaan *Golfkenttä* (773d) -tunnuksella
  - Aulanko -*luontokohde* ruskeapohjaisten palvelukohteen opastustaulujen yhteydessä sivutunnuksella *Golfkenttä* (773d) välillä Aulangontieltä alkaen
  - lähiopastuksena ruskeapohjaisilla palvelukohteen opastustauluilla omassa pystytystelineessä tunnuksella *Golfkenttä* (773d)
- Muut pienimuotoisemmat kohteet
  - Aulangon Näkötorni (772d) ja Tornikahvila (725) opastetaan sivutunnuksina ’*Puistometsän*’ lähiopastuksen yhteydessä.
  - Ulkoilumajan uimaranta opastetaan *Uintipaikka* (773a) -tunnuksella lähiopastuksena palvelukohteen osoiteviitalla.
  - Aulangon ratsastuskoulu opastetaan *Ratsastuspaikka* (774f) – tunnuksella lähiopastuksena palvelukohteen osoiteviitalla.

Edellä on ehdotus Aulangon alueen opastamiseksi. Alueen lopullinen viitoitusjärjestelmä muodostuu kuitenkin ao. palvelukohteiden lupahakemusten pohjalta.

5 OPASTUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Lupaprosessi ja lupaehdot

Palvelukohdeopasteiden asettaminen teille ja kaduille edellyttää aina tienpitäjän lupaa. Yleisillä maanteillä lupahakemusten käsittelystä vastaa Pirkanmaan ELY-keskus, kaduilla ao. kunta ja yksityistieverkolla lupapäätökset tekee yksityistiekunta kaupungin suostumuksella. Jos viitoitettava opastusreitti alkaa maantieverkolta, tulee sen jatkua katu- ja yksityistieverkolla yhtenäisenä aina palvelukohteeseen saakka. Viitoituksen jatkuvuuteen ei siis vaikuta se, kulkeeko viitoitettava reitti maantiellä, kadulla, yksityistiellä vai jopa näillä kaikilla. Jos siis katuverkolla sijaitsevan kohteen viitoitusreitti halutaan ulottaa maantielle, tulee kohteelle hakea lupaa sekä Pirkanmaan ELY-keskukselta että kunnalta. Maanteitä koskevan lupapäätöksen myötä ELY-keskus on yhteydessä kuntaan ja esittää opasteiden sijoittamista katuverkolle syntyneen päätöksen mukaisesti.

Palvelukohteen viitoitus asetetaan aina vain yrityksen, kohteen tms. anomuksesta ja anojan kustannuksella. Ennen opasteluvan hakemista yrityksen, kohteen tai tms. opasteluvan anojan tulee tarkistaa ’Palvelukohteiden viitoitus’ –ohjeesta (TIEH 2000021-07), onko ao. kohde ohjeen mukainen palvelukohde ja täyttyvätkö kohteelle asetetut ohjeen mukaiset viitoituskriteerit.

Osana suunnitelman laatimista Hämeenlinnan kaupungille luotiin menettelyohje, joka koskee kaupungin katuverkon palvelukohdeopasteiden lupahakemuskäsittelyä. Menettelyohjeessa on kuvattu opastelupien käsittelyprosessi aina lupahakemuksen vastaanottamisesta kirjallisen lupapäätöksen laatimiseen saakka. Menettelyohje löytyy raportin liitteenä 4.

Lisäksi työssä määritettiin lupaehdot (liite 5) kaupungin katuverkon palvelukohdeopasteille, ja luotiin katuverkon palvelukohdeopasteiden lupahakemuslomake (liite 6). Lupaehdoissa on kuvattu muun muassa eri tahojen vastuita liittyen opasteiden kustannuksiin, hankintaan, pystytykseen sekä hoitoon ja kunnossapitoon.

6 OPASTUSSUUNNITELMAN PÄIVITTÄMINEN

Opastussuunnitelmassa on esitetty palvelukohteiden suunnitelman laatimisen aikainen tilanne. Tilanne tulee muuttumaan jatkossa, kun osa kohteista mahdollisesti lopettaa toimintansa, alueelle tulee uusia palveluntarjoajia tai olemassa olevien kohteiden palvelutarjonta/toiminta muuttuu. Tämän vuoksi opastussuunnitelmaa tulee tarkistaa ja päivittää tasaisin väliajoin. Näin se pysyy ajantasaisena ja palvelee sitä tarkoitusta, johon se on laadittu.

Opastussuunnitelma on suositeltavaa tarkistaa vuoden välein, ja tarvittaessa päivittää kahden vuoden välein. Tällöin opastussuunnitelman päivittämisestä ei muodostu liian raskasta prosessia ja päivittäminen on tehtävissä kohtuullisen nopealla aikataululla. Uusien lupien osalta suunnitelmaa tullaan päivittämään lupien voimassaoloajan välein.

7 MUUT JATKOTOIMENPITEET

Hämeenlinnan kaupungin vastuulla oleville palvelukohteille, joiden viitoitus halutaan ulottaa maanteille, tullaan jatkossa hakemaan opastuslupaa Hämeenlinnan kaupungin toimesta Pirkanmaan ELY-keskukselta. Näitä palvelukohteita ovat

- Alvettulan silta (muu nähtävyys)
- Hauhon Wanha raitti (muu nähtävyys)
- Hietasalon virkistysalue (ulkoilualue)
- Hämeen Härkätie (museotie)
- Lepaanranta (virkistysalue, uimaranta, mökkimajoitus)
- Muulinjärven lintuvesi + Pirttikosken lintutorni (luontokohde + näköalapaikka)
- Peltokutilan muinaisjäännös (muu nähtävyys)
- Pääjärven virkistysalue (ulkoilualue)
- Vähäniemen virkistysalue (ulkoilualue)
- Juottimen uimaranta
- Kankaistenjärven uimaranta
- Pannujärven uimaranta
- Sankolan uimaranta
- Untulanharjun luontopolku (luontokohde)
- Urheilukentän uimaranta.

Palvelukohteiden opastussuunnitelmaa toteutetaan muiden kuin kaupungin vastuulla olevien palvelukohteiden osalta hakemusten saapumisen mukaisessa järjestyksessä.

Työn edetessä ja yritystilaisuuksissa nousi esille myös muiden kuin varsinaisten palvelukohteiden opastuksen edistäminen Hämeenlinnan kaupungin alueella. Esille nousi erityisesti Kanta-Hämeenlinnan pysäköintialueiden ja tiettyjen paikallis- ja erityiskohteiden opastuksen kehittäminen.

8 LÄHTEET

Hämeenlinnan kaupungin opastussuunnitelma (Kehittämiskeskus Häme Oy, 2010)

Hämeenlinnan palvelukohteiden kävijämääriä (Hämeenlinnan matkailuneuvonta 2015)

Hämeenlinnan palvelukohteiden lupapäätökset (Pirkanmaan ELY-keskus 2015)

Hämeenlinnan uimarantaluettelo (Hämeenlinnan kaupunki 2015)

Liikennemerkkien kuntoluokitus (Tiehallinto 2009)

Liikennemerkkien käyttö kadulla (Kuntaliitto 2012)

Liikennemerkkien rakenne ja pystytys (Liikennevirasto 2013)

Liikennemerkkipiirustukset 2 (Liikennevirasto 2013)

Palvelukohteiden alueellisen opastussuunnitelma laatiminen (Tiehallinto 2007)

Palvelukohteiden maakunnallinen opastussuunnitelma – Pirkanmaa, Päijät-Häme ja Kanta-Häme (Tiehallinto 2009)

Palvelukohteiden viitoitus (Tiehallinto 2007)

Yleisohjeet liikennemerkkien käytöstä (Tiehallinto 2003)

HÄMEENLINNAN KAUPUNKI
Hyvä arki asuu Hämeenlinnassa

Hämeenlinnan viitoitettavat palvelukohteet

1	ABC Tiiriö Hämeenlinna	**41**	Kanta-Hämeen keskussairaala	**81**	Porkkalan kartanon puutarhamyymälä
2	Ahvenisto	**42**	Katisten kartano	**82**	Punnilan marjat
3	Alaspään ratsastuskeskus	**43**	Katuman uimaranta	**83**	Pyyttämön Grilli-Kahvio
4	Alastalon luomutila	**44**	Kautosen Lomamökit	**84**	Päivärinne B&B
5	Alhaisten Rantamökit	**45**	Keltaiset huvilat, Puntilan Tila	**85**	Pääjärven virkistysalue
6	Alvettulan silta	**46**	Kihtersuon uimaranta	**86**	Pöystilän täysihoitola
7	Aulangon Lomakylä	**47**	Kirkkoranta (Sairiala)	**87**	Rantasipi Aulanko
8	Aulangon luonnonsuojelu-/ulkoilualue (Puistometsä)	**48**	Kissankulman eläinpiha	**88**	Ratsastuskoulu Saajan talli
9	Aulangon Näkötorni	**49**	Kokkalan Lomamökit	**89**	Rengon kirkko
10	Aulangon Ratsastuskoulu	**50**	Kopsjoen uimaranta	**90**	Rengon Taimitarha
11	Aulangon Tornikahvila	**51**	Kuusamon Mansikkatila	**91**	Ruununmyllyn ratsastuskoulu
12	Aulanko	**52**	Kyyrölän Savipaja	**92**	Sankolan uimaranta
13	Aulanko Camping	**53**	Könnölän matkailutila	**93**	SFC Kanta-Häme Tilkunpelto
14	Aulanko Golf Eversti	**54**	Köykän Lomamökit	**94**	Shell Iittala
15	Aulanko Golf Hugo	**55**	Lammin kirkko	**95**	Sibeliuksen syntymäkoti
16	Desingmuseo Iittala	**56**	Lammin Tervaniemi	**96**	Syrjääntaan hautamuistomerkki
17	Evokeskus	**57**	Lautsian Lomakeskus	**97**	Syrjääntaan taistelun muistomerkki
18	Evon retkeilyalue	**58**	LeilaLand matkailutila	**98**	Säästöpankkimuseo
19	Goodman	**59**	Lepaanranta	**99**	Taukopirtti
20	Harvialan hevostila	**60**	Leppäniemen Hirsihuvilat	**100**	Tawast Golf
21	Hattelmalanharju	**61**	Linna Golf	**101**	Terolan Taimitarha
22	Hauhon kirkko	**62**	LomaTapola	**102**	Tervaniemen uimaranta
23	Hauhon Wanha raitti	**63**	Matkolammen uimaranta	**103**	Teuron uimaranta
24	Hauho-Seuran esinemuseo	**64**	Maulan Maatila	**104**	Tiirinkoski
25	Hietasalon virkistysalue	**65**	Museo Militaria	**105**	Tupamökit
26	Hämeen Härkätie	**66**	Museo Skogster	**106**	Tuuloksen kirkko
27	Hämeen linna	**67**	Muulinjärven lintuvesi	**107**	Tuulonen
28	Hämeenlinnan matkailuneuvonta	**68**	Myllyn Kuppi ja Kakku	**108**	Tuulosrievä
29	Hämeenlinnan Taidemuseo	**69**	Mäentaustan talli	**109**	Uimahallin ranta
30	Härkätien Kynttilä	**70**	Niemikotkan lomamökit	**110**	Ulkoilumajan ranta
31	Idänpään uimaranta	**71**	Niemisen Veljesten Muistomerkki	**111**	Untulan uimaranta
32	Iittalan Lasimäki	**72**	Niemisjärvi	**112**	Untulanharjun luontopolku
33	Iloranta	**73**	Niinivuoren tila	**113**	Urheilukentän ranta
34	Ilosen Puutyö Ky	**74**	Ojalan lomamökit	**114**	Vanajanlinna
35	Iso-Kaivolan Lomamökit ja -huvilat	**75**	Palanderin talo	**115**	Vihavuosi
36	Jalavaniemi camping	**76**	Pannujärven uimaranta	**116**	Vähäjärven lomakoti
37	Juottimen uimaranta	**77**	Pappilanaron uimaranta	**117**	Vähäniemen virkistysalue
38	Kaihtoilammen uimaranta	**78**	Peltokutilan muinaisjäännös		
39	Kankaisten Tila	**79**	Peltosirkun Tila		
40	Kankaistenjärven uimaranta	**80**	Pirttikosken lintutorni		

Hämeenlinna, palvelukohteiden opastussuunnitelma

Palvelukohde

Opastuksen laajuus

0 20,00

kilometres

Hämeenlinna_palvelukohteiden_opastussuunnitelma_2015
Aineistot: MML 2015
Tekijä AJok Sweco Ympäristö Oy 11/2015

SWECO
Sustainable engineering and design

Kanta-Hämeenlinna, palvelukohteiden opastussuunnitelma

Palvelukohde
Opastuksen laajuus

Aulanko Golf Eversti
Ulkoilumajan ranta
Aulangon Lomakylä
Aulanko Camping
Aulanko Golf Hugo
Aulangon luonnonsuojelu-/ulkoilualue (Puistometsä)
Aulangon Ratsastuskoulu
Aulangon Tornikahvila
Kyyrölän Savipaja
Kankaistenjärven uimaranta
Aulangon Näkötorni
Ratsastuskoulu Saajan talli
Rantasipi Aulanko
Kihtersuon uimaranta
ABC Tiiriö Hämeenlinna
Matkolammen uimaranta
Kankaisten Tila
Hämeenlinnan Taidemuseo
Kaihtoilammen uimaranta
Museo Militaria
Ruununmyllyn ratsastuskoulu
Kissankulman eläinpiha
Hämeen linna
Punnilan marjat
Palanderin talo
Idänpään uimaranta
Tiirinkoski
Sibeliuksen syntymäkoti
Katisten kartano
Tawast Golf
Ahvenisto, Olympiapuisto*
Katuman uimaranta
Uimahallin ranta
Linna Golf
Hämeenlinnan matkailuneuvonta
Opastuspiste Goodman*
Vanajanlinna*
Säästöpankkimuseo
Museo Skogster
Tervaniemen uimaranta
Harvialan hevostila
Alaspään ratsastuskeskus
Hattelmalanharju

0 5,000
kilometres

Kanta-Hämeenlinna_palvelukohteiden_opastussuunnitelma_2015
Aineistot: MML 2015
Tekijä AJok Sweco Ympäristö Oy 11/2015

SWECO
Sustainable engineering and design

Evo/Tuulos, palvelukohteiden opastussuunnitelma

Palvelukohde

Opastuksen laajuus

Kautosen Lomamökit

Pöystilän täysihoitola

Hietasalon virkistysalue

Lammin Tervaniemi

Niemisjärvi

Evon retkeilyalue

Evokeskus

Kokkalan Lomamökit

Kopsjoen uimaranta

Tupamökit

Päivärinne B&B

Terolan Taimitarha

Kirkkoranta (Sairiala)

Tuuloksen kirkko

Alhaisten Rantamökit

Syrjääntaan taistelun muistomerkki

Syrjääntaan hautamuistomerkki

Tuulosrievä*

Porkkalan kartanon puutarhamyymälä

Sankolan uimaranta

Pannujärven uimaranta

Kuusamon Mansikkatila

Tuulonen

Untulan uimaranta

Untulanharjun luontopolku

0 5,000

kilometres

Evo/Tuulos_palvelukohteiden_opastussuunnitelma_2015

Aineistot: MML 2015

Tekijä AJok Sweco Ympäristö Oy 11/2015

SWECO

Sustainable engineering and design

Hauho, palvelukohteiden opastussuunnitelma

Palvelukohde
Opastuksen laajuus

Vihavuosi
Vähäniemen virkistysalue
Iso-Kaivolan Lomamökit ja -huvilat
Vähäjärven lomakoti
Lautsian Lomakeskus
Maulan Maatila
Keltaiset huvilat, Puntilan Tila
Taukopirtti
Alvettulan silta*
LomaTapola
Iloranta
Leppäniemen Hirsihuvilat
Hauho-Seuran esinemuseo
Kokkalan Lomamökit
Pappilanaron uimaranta
Peltosirkun Tila
Hauhon kirkko
Hauhon Wanha raitti
Ilosen Puutyö Ky
Köykän Lomamökit

0 5,000
kilometres

Hauho_palvelukohteiden_opastussuunnitelma_2015
Aineistot: MML 2015
Tekijä AJok Sweco Ympäristö Oy 11/2015

SWECO
Sustainable engineering and design

Kalvola, palvelukohteiden opastussuunnitelma

Palvelukohde

Opastuksen laajuus

Lepaanranta

Shell littala

Jalavaniemi camping*

Desingmuseo littala

littalan Lasimäki

Urheilukentän ranta

Peltokutilan muinaisjäännös*

Muulinjärven lintuvesi

Niemikotkan lomamökit

Könnölän matkailutila

Pirttikosken lintutorni

0 10,00

kilometres

Kalvola_palvelukohteiden_opastussuunnitelma_2015
Aineistot: MML 2015
Tekijä AJok Sweco Ympäristö Oy 11/2015

SWECO
Sustainable engineering and design

Lammi, palvelukohteiden opastussuunnitelma

Palvelukohde

Opastuksen laajuus

Untulan uimaranta

Untulanharjun luontopolku

Lammin kirkko

Teuron uimaranta

Myllyn Kuppi ja Kakku

Alastalon luomutila

Juottimen uimaranta

LeilaLand matkailutila

SFC Kanta-Häme Tilkunpelto

Niinivuoren tila

0 5,000

kilometres

Lammi_palvelukohteiden_opastussuunnitelma_2015
Aineistot: MML 2015
Tekijä AJok Sweco Ympäristö Oy 11/2015

SWECO
Sustainable engineering and design

Renko, palvelukohteiden opastussuunnitelma

Palvelukohde

Opastuksen laajuus

Pyyttämön Grilli-Kahvio

Härkätien Kynttilä

Rengon Taimitarha

Niemisen Veljesten Muistomerkki

Mäentaustan talli

Rengon kirkko

Ojalan lomamökit

Pääjärven virkistysalue

0 10,00

kilometres

Renko_palvelukohteiden_opastussuunnitelma_2015
Aineistot: MML 2015
Tekijä AJok Sweco Ympäristö Oy 11/2015

SWECO
Sustainable engineering and design